

דַּרְשַׁתִּי קַרְבַּתְךָ

כסלו תשפ"ו

121

על פי שיעורו של הרב איתן כהן שליט"א • השיעור נמסר בבית הכנסת פרי מגדים, צפת ת"ו • במוצ"ש פרשת וישב, תשפ"ו

שתי הלכות סותרות – והמסר הנפלא!

יש לנו בחנוכה שתי הלכות שסותרות אחת את השנייה.

הלכה ראשונה: בחנוכה אין שום פטור לבן אדם מלהדליק נרות חנוכה. אין כזה פטור. בן אדם אומר: "תשמע, אבל אין לי כסף!" – לך תשכיר את עצמך, לך תעבוד, תביא כסף, תדליק נרות חנוכה. "אין לי עבודה!" – תמכור את הבגדים!

מה זה "תמכור את הבגדים"? זה לא כמו היום – "תמכור את הבגדים" – ויש פה בגמ"ח עוד עשר חליפות, אתה יכול לקבל משם. פעם אם אני אומר לך "תמכור את הבגדים!", זה מינימום עוד לפחות חצי שנה עד שתחזור לך החליפה הזאת. לפחות! במושגים של פעם, ככה זה היה.

עכשיו בואו נחיד את המציאות הזאת – הבן אדם מוכר את החליפה שלו, הוא מגיע לבית כנסת בלי חליפה. כולם שואלים אותו: "תגיד, איפה החליפה?" אומר: "תשמע, מכרתי את החליפה בשביל לקנות נרות חנוכה." אח"כ הוא הולך להתקבל באיזו משרה – לא יקבלו אותו. למה? "אין לך חליפה!" כל מקום, לא נעים לו. באמת לא נעים.

מה ההלכה אומרת? "אדוני, את אף אחד זה לא מעניין! תמכור את החליפה שלך!"

הבן אדם מכר את החליפה שלו, קיבל נרות חנוכה, בא להדליק נרות חנוכה. וואו, כשהוא מדליק נרות חנוכה – זה נרות חנוכה שלנו! לא! זה הנשמה שלו פה!

טוב, הוא הדליק נרות חנוכה, בירך בדחילו ורחימו. אחרי עשר שניות – נכבו הנרות.

מה אומרים לו? "כתבה אין זקוק לה!"

"תגיד, אתה נורמלי? אני מכרתי את החליפה שלי! בשביל מה? בשביל נר חנוכה שדולק עשר שניות ונכבה? מה אתה אומר לי 'אתה לא צריך, יצאת ידי חובה?' אין לי בעיה, לעשיר שיכבה – שיכבה לו, אבל אני?"

איך יכול להיות? יש פה שתי הלכות בחנוכה שלא מסתדרות אחת עם השנייה! מצד אחד "חז"ל אומרים לך: "מכור את הבגדים שלך!" מצד שני: "אם כתבה – אתה פטור, יצאת ידי חובה, הסתיימה מצווה".

איך יכול להיות? אתה מחייב אותי למכור את החיים שלי, ולאחר מכן אתה אומר לי "יצאת ידי חובה"?

סיפור מופלא מהאדמו"ר מסאטמר

סיפר בעל ה"דברי יואל" מסאטמר:

"בזמן השואה, התחילו הגזירות בהונגריה בשנה האחרונה של המלחמה. מלחמת העולם השנייה הייתה חמש שנים, והם [הנאצים] הגיעו להונגריה רק בשנה האחרונה.

הם הגיעו שלושה שבועות אחרי חג סוכות. אמרתי לעצמי: 'מה החג הבא שמגיע אחרי סוכות? חנוכה! אני יודע שבמחנה לא ישאר זכר לבן אדם. לפחות שיהיה לי נרות חנוכה!' הגרמנים הגיעו, נתנו לכל אחד שעתיים להתארגן, לקחת דברים שהוא רוצה לקחת איתו, ולהגיע לרכבת. משם ייקחו אותו לפולין.

אמרתי: 'מה אני יכול לקחת?' הלכתי הביתה, לקחתי שמן זית זך, לקחתי מנורה – חנוכה של קריסטל, פתילות, כוסיות – 'משה' הידור שבהידור לקחתי. שמתי הכל בשקית בד והלכתי לרכבת.

חלק מהאנשים לקחו כסף, חלקם לקחו אוכל, חלקם בגדים, חלקם לקחו מזכרות. לא נשאר זכר מכל מה שהביאו.

כשהגיעו לפולין אמרו: 'כולם להתפשט!' לא נשאר זכר מכל מה שהביאו.

אני, איך שירדתי במחנה, רצתי. היה שם איזה עץ גדול, שכך אני אזכור איפה נמצא השמן זית – ליד העץ הגדול הזה, חפרתי באדמה, קברתי את השמן זית עם הפתילות, כיסיתי את זה באדמה. וחוש מזה לא היה לי כלום.

עבר אולי פחות מחודש. יום אחד קוראים לי הגרמנים, אומרים לי: 'מחר אתה משוחרר, אתה נוסע לארצות הברית.'

מה היה? היה איזה יהודי אחד שהיה נותן לגרמנים על כל ראש של יהודי 1000\$. 'תשחררו, אני נותן על כל ראש יהודי 1000\$! והגרמנים בסוף המלחמה היו צריכים הרבה כסף לקנות תחמושת, והוא מוכן לשלם על כל ראש 1000\$.

האמת שלו באה אליו בחלום, אמרה לו: 'מחר אומרים להשתחרר אלף יהודים. אני מבקשת ממך שיהיה אלף ואחד, שבתוך הרישומות יהיה גם יואל טייטלבוים'. באמת, הוא התקשר לגרמנים, ביקש שיהיה עוד בן אדם אחד והוא משלם עליו – יואל טייטלבוים. ובאמת, למחרת שחררו אותו והוא נסע לארצות הברית.

ר' יואל מאוד הצטער, הוא אמר: 'כל כתבי הקודש שלי היו בהונגריה, השארתי אותם שם כי ידעתי שייקחו אותם הגרמנים. ומה לקחתי איתי? שמן זית ומנורה. ובסוף זה גם נשאר בפולין ולא נשאר לי כלום. יצאתי קרח מכאן ומכאן'. היה בצער גדול.

שנה שלמה עברה, הסתיימה המלחמה. חלק מהיהודים יצאו לארצות הברית, חלקם נשארו באירופה, וחלקם זכו ועלו לארץ ישראל. האדמו"ר מ'טאהש' עלה לארצות הברית.

המשך הסיפור המדהים

שאל בעל ה"דברי יואל" את האדמו"ר מ'טאהש': "שנה שלמה במלחמה – ספר לי מה עברתם שם?"

"אני אספר לך, כבוד הרב. שם עברנו עיניים על אנושיים, עינויים קשים. תדע לך

שרצינו לשלוח יד בנפשנו. כפשוטו. מרוב הצער והייסורים – לא יכולנו לסבול את הצער והייסורים.

זה היה יום לפני חנוכה. היינו במחנה 600 אנשים בחדר אחד גדול. ניגשו אלי ואמרו: 'רבי, מחר חנוכה! מאיפה נדליק נרות חנוכה? אמרתי להם: 'אני בצרה אתכם בידך'.

יום למחרת, אני חוזר מהעבודה במחנה בערב. אני הולך ליד עץ גדול, אני דורך – פתאום הרגל שלי נכנסה באדמה ונפלת. אמרתי: 'מה זה? פתאום יש פה חור באדמה?' אני קם, אני חופר, אני רואה: שמן זית! חנוכה! פתילות! כוסיות! הכל!

חזרתי בחזרה למחנה, אמרתי להם: 'חברים, היום בעזרת ה' מדליקים נרות חנוכה! הידור שבהידור! ... מאיפה? אל תשאלו שאלות! הידור שבהידור!'

בשתיים בלילה, הגרמנים הלכו לישון. אני טיפסתי לגג, מהגג ירדתי דרך המרזב, הלכתי לעץ הגבוה, חפרתי באדמה, הוצאתי את השקית. היה שם שמן זית, פתילות, חנוכה קריסטל, כוסיות – משהו משהו!

הדלקנו את נרות החנוכה. זה היה כזה ענק! ענק! כולם שאלו אותי: 'רבי, מאיפה זה?' אני אומר להם: 'מה אתם לא מבינים? אליהו הנביא הביא את זה לפה! מה זה אומר? שאלוקים מסתכל עלינו! אלוקים חושב עלינו! אלוקים רוצה שנחיה!'

ולמחרת אני אומר להם: 'ראיתם? שני נרות במחנה, באיזה עינויים – שמן זית זך, פתילות חדשות, הכל מסודר! מה זה אומר? אם בורא עולם שלח את אליהו הנביא, מה זה אומר? שאלוקים רוצה אותנו!'

כבוד הרב, קיבלנו 'זיק' של חיים! פתאום רצינו לחיות! עבדנו. שנה שלמה עברה – כל ה-600 איש של המחנה, כולנו ניצלנו! למה? כי בורא עולם שלח את אליהו הנביא כדי להראות לנו עד כמה הוא אוהב אותנו!"

אומר לו בעל ה"דברי יואל": "תגיד לי, הבקבוק של השמן זית – היה עם מדבקה בצבע ירוק?". "מה? נכון!".

"תגיד, החנוכה הזאת הייתה עשויה מקריסטל? עם השמש בצד?". "כן, נכון!"

"הפתילות היו...". אמר לו: "בטח!"

אמר לו: "איזה אליהו הנביא? זה אני שמתי אותם שם! אני שמתי! איזה אליהו הנביא? ליד העץ הגדול – אני שמתי אותם שם!"

אומר בעל ה"דברי יואל": "אני חשבתי לעצמי: רציני לקיים מצווה בהידור, ובסוף לא זכיתי. תגיד, הרצון הזה נאבד? הרצון הזה נעלם?"

בורא עולם הראה לי: הרצון הזה לא נאבד! 600 אנשים ניצלו בזכותך! 600 אנשים קיבלו זיק של חיים כדי לזכות לחיות!"

אין מצווה שהולכת לריק. באים חז"ל בחנוכה אומרים לך: "תמכור את הבגדים שלך! תמכור את הבגדים – בטח! תדליק נר חנוכה וזה יכבה אחרי עשר שניות. מה אתה חושב? מצווה שעשית במסירות היא נעלמת! היא לא נעלמת!"

זה המהות של חנוכה. חנוכה בא ללמד אותך: תדע לך, מצווה שאתה עושה עם מסירות – היא לא נעלמת לעולם! אין רצון טוב בעולם שנאבד!"

משל המקווה – עומק נפלא

אגב, אומר בעל ה"דברי יואל" דבר גדול עד מאוד:

חז"ל אומרים במסכת יומא: "אמר רבי עקיבא, אשרים ישראל! לפני מי אתם מיטריים ומי מטרה אתכם... מה מקווה מטרה את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא מטרה את ישראל".

אומר בעל ה"דברי יואל": "אלוקים צריך ללמוד ממקווה? שכמו שמקווה מטרה, כך גם אלוקים יכול לטהר? אחי, אתה עושה צחוק! מה? איך? מה אלוקים צריך ללמוד ממקווה?"

אומר בעל ה"דברי יואל": "בן אדם בנה בריכה – מה זה בריכה ... אולימפית! מאה קילומטר אורך, שש מאות קילומטר רוחב. שם צינור, פתח את הברז, אחרי עשרים שנה התמלאה הבריכה.

בקיצור, בן אדם בא אליו, אומר: 'תשמע, אני יכול לטבול פה?'. אומר: 'לא, זה מים שאובים, אתה לא יכול לטבול'. 'מה, שאובים? תראה איזה יופי!'. 'אין מה לעשות, זה שאובים, אתה לא יכול לטבול!'

'אז מה אני אעשה?'. 'אתה, ליד הבריכה הגדולה, תעשה אוצר'. 'מה זה אוצר?'

'תעשה אוצר של מי גשמים, אוטומטי הגשם יבוא לפה, בלי מגע אדם. כמה אתה צריך לעשות? אם אתה הולך לפי הרב חיים נאה – 500 ליטר בהגזמה. אם אתה רוצה לעשות לפי עיקר ההלכה – 365 ליטר מספיק. אם אתה רוצה להחמיר – 1000 ליטר, הכי טוב. לא יותר מזה'. 'נו, ואחר כך מה?'

'אחר כך אתה לוקח מקדחה, אתה קודח חור בין האוצר לבריכה – חור רוחב שתי אצבעות. ואתה עושה השקה בין המים האלו למים האלו. ברגע שהמים יפגשו אחד עם השני – אתה יכול לטבול בבריכה הענקית הזאת'.

'תגיד לי, ואחרי שיש השקה, אני יכול לשים פקק? אני יכול לסגור, לשים פקק?'. 'כן, אתה יכול לשים פקק. אחרי שהייתה השקה, אתה יכול לשים פקק'. 'תגיד, איך זה עובד?'. 'אל תשאל איך זה עובד! ברגע שיש השקה, המים נגעו אחד בשני – זהו, גמרנו! אתה יכול לטבול פה עכשיו, אתה יכול לטבול!'

הגבול, הגעתי לבחורי הישיבה. משם התארגנו, עם הזמן הגענו לארצות הברית וניצלנו ברוך ה'.

עשרים שנה עברו. לילה אחד, אני חולם את הבן אדם הזה, והאדם הזה אומר לי: 'הרב! הגעתי למעלה לשמיים. הייתי ערום! אין לי כלום! לא ידעתי לא שבת, לא יום כיפור, לא סוכות, לא פסח - כלום! כלום! לא ידעתי!'

אמרו לי: הגיהנום שלך כמעט לא ייגמר... אבל יבוא יום, ייגמר הגיהנום - כי גיהנום נגמר פעם אחת. ואחר כך תקבל שכר על המצווה האחת שעשית בחיים שלך - שהנחת תפילין!

אמרו לי שעל הנחת תפילין שהנחתי פעם אחת, השכר הוא נצח נצחים! לא נגמר לעולם! תודה רבה, הרב, שזיכית אותי פעם אחת במצווה! "

ככה מספר רבי אהרן קוטלר.

אומר הרב שניאור קוטלר לבעל 'שו"ת רבבות אפרים': "הבנת למה הלכתי לבן אדם הזה? אני הוצאתי ממנו תרומה של 50\$. מה חשבת, שזה נגמר? זה לא נגמר פה! אתה לא יודע מה זה שיהודי עושה מצווה אחת - רצינית שיהיה לו זכות של החזקת תורה! זכות אחת של החזקת תורה! אתה יודע מה אפשר לזכות..."

חנוכה - חומות מגדליי

המהות של חנוכה - לדעת לשמוח בחנוכה ולדעת להחמיר את החומרות שיש בחנוכה. "יוונים נקבצו עלי ופרצו חומות מגדליי". אולי אתם מכירים את זה. ואני רוצה להגיד לכם - איזה חומות פרצו? איך זה נשמע - איזה חומות הם פרצו היוונים? פתחתי משנה במסכת מידות (פרק ב' משנה ג'): הם פרצו 13 פרצות בסורג!

מה זה סורג? יש הר הבית, יש אחר כך את בית המקדש, את העזרות. יש עשרה מטר הפרש. שם עושים מעץ - סורגים.

כמה הגובה של הסורגים האלו? עשרה טפחים לפי רבי חיים נאה - 80 סנטימטר. ככה, בגובה של השולחן הזה.

אני לא מבין! עד היום שמעתי "יוונים פרצו חומות מגדליי" - וואו, איזה חומה! אני דמיינתי לעצמי - תשמע, איזה חומה... זה צריך להיות חומה 200 מטר גובה, 700 מטר רוחב - אין איך לפרוץ אותה! והם פרצו! זה גדול!

מה הם פרצו? תשמע - יש איזו מחיצה של עץ, מחיצה של עץ 80 סנטימטר. אני לא מבין בכלל למה לפרוץ! אני הייתי עובר מעליה! למה לפרוץ אותה בכלל? שים רגל מצד שני ואתה עובר! לא, פרצו את החומה הזאת!

13 פרצות פרצו את החומה הזאת! אני לא הבנתי - אני לא הייתי עושה את זה. מה יש לפרוץ כזה דבר? או מורידים אותו לגמרי, או משאירים אותו. אני לא יודע מה.

להר הבית גם גוי יכול להיכנס. עד איפה? עד הסורג. מהסורג - גוי לא יכול להיכנס. גמרונו, זהו. מהסורג - יהודי יכול להיכנס הלאה, גוי לא יכול להיכנס.

את זה היוונים לא רצו לשמוע! בטח! שיהיו סורגים, שישאר! אנחנו נשבור, רק נעשה פרצות - שגם גויים יכולים לעבור!

נו, כשניצחו החשמונאים את היוונים, מה תיקנו כנגד ה-13 פרצות? 13 השתחוויות! אתה יודע מה יעזור לך להבדיל בינך לבין גוי? אם תדע להשתחוות ולהודות לקדוש ברוך הוא!

ולכן אמרו היוונים - "כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל!" למה קרן השור? איפה מופיע בחז"ל שאדם שמזיק גוי פטור? הגמ' בב"ק לח. אומרת - "שור שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל גּוֹי פְטוּר" דורשים חז"ל? "שור רעהו - אמר רחמנא, ולא שור של גוי".

שם יש הבדלים! בשור! התורה מגלה - יש הבדל בין יהודי לגוי!

והיוונים אמרו: את זה אנחנו לא רוצים שיהיה!

"לא! לא רוצים שיהיה! אנחנו רוצים שיהודי וגוי יהיו אותו דבר! לא יהיה הבדל בינינו!" חנוכה מלמד אותנו כמה דברים: אחד - מלמד אותנו להודות לקדוש ברוך הוא. כי זה מה שהחשמונאים יתקנו כנגד הפרצות.

דבר שני - חנוכה מלמד אותנו: אין דבר קטן שנאבד! אתה תמכור את החליפה, תקנה את השמן - הנר ידלוק עשר שניות ויכבה. תדע לך שהמצווה הזאת נשארת לנצח! 600 יהודים ניצלו בזכותך רק על הרצון להתחזק! על הרצון שיהודי אחד הניח פעם אחת תפילין - שכר לנצח נצחים!

כל זה חנוכה בא ללמד אותנו - ימי חנוכה ימים גדולים מאוד. וחז"ל מלמדים שלא נזלזל בשום מעשה קטן, שום דבר קטן.

פרסום הנס בנר אחד

אם ראש העיר היה רוצה לעשות פרסומת למפלגה שלו. נו, מה הפרסומת? לוקח נר אחד - מדליק אותו מתחת לעשרה טפחים ליד הבית שלו. זה פרסומת?

אם אני הייתי עושה פרסומת, הייתי מדליק - אתה יודע איזו מדורה? כמו בל"ג בעומר! ככה, משהו ענק כזה! ופרסומת בכל העיר! הייתי מדליק בירח גם כן מדורות כדי שיהיה רעש!

באים חז"ל אומרים לך: "לא, לא! תדליק פה נר אחד!" - לפי חז"ל רק נר אחד מספיק. זהו!

חנוכה בא ללמד אותך - אל תזלזל גם באור של נר כזה קטן!

והשם יעזורנו על דבר כבוד שמו, אמן ואמן.

מה מקווה, רק נוגע אחד בשני - מטהר את הטמאים! ככה הקדוש ברוך הוא - אתה רק נוגע בו, אתה נהיה טהור! אחר כך אתה יכול לשים פקק, אין בעיה.

"מה מקווה מטהר את הטמאים" - רק נגיעה של השקה אחת, הכל טהור! ככה מי שנוגע בבורא עולם פעם אחת - כבר נהיה טהור!

זה מה שחז"ל באו להגיד. כי אנחנו חושבים "בטח הקב"ה צריך לעשות הרבה בשביל לטהר אותי" חז"ל מגלים לך, לא, אל תתבלבל! כמו שמקווה מטהר את הטמאים, ככה הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל! רק התקרבות אחת, זה כבר מספיק.

סיפור נוסף - כוחה של מצווה אחת

סיפר הרב שניאור קוטלר: "יום אחד נסעתי, הגעתי לרב אפרים גרינבלט בעל שו"ת 'רבבות אפרים'. הגעתי למקום, אמרתי לו: 'רבי, אני ראש ישיבת לייקווד, אני צריך לאסוף כספים לישיבה. הישיבה נכנסה לגירעון גדול. תעזור לי! אם אתה יכול לבוא איתי לכל מיני עשירים לאסוף כסף'.

'לאיפה אתה מתכנן ללכת?'. הראיתי לו את הרשימה.

אומר לי הרב בעל שו"ת 'רבבות אפרים': 'לא, לא! לעשיר הזה, הופמן הזה, אתה לא הולך אליו! זה לא נתן דולר אחד לבחורי ישיבות! שונא דתיים! תגיד לו כדורגל - הוא תורם. תגיד לו הכל - רק תגיד לו בחורי ישיבות, הוא לא מוכן לתרום דולר אחד!'

אומר לו הרב שניאור קוטלר: 'אליו אני רוצה ללכת! אליו אני רוצה ללכת! ואני רוצה שתבוא איתי'.

הרב בעל שו"ת 'רבבות אפרים' התקשר אליו: 'תשמע, נמצא אצלי ראש ישיבת לייקווד, הוא רוצה לבוא אליך לדבר איתך'.

'תגיד לו שאני יכול לשמוע אותו, אין לי בעיה, אבל הוא לא יראה ממני דולר לישיבה!'

'נכון, אני אמרתי לו את זה, והוא אמר שהוא בכל זאת מוכן להגיע אליך'.

'טוב, שיבוא'.

באתי אליו, נכנסתי אליו. איך שנכנסתי, הוא אומר לי: 'כבוד הרב, יש לי שאלה: איפה אלוקים היה בשואה? אלוקים הרג את אבא שלי, את אמא שלי, את האחים שלי, את האחיות שלי! איפה הוא היה בשואה?'

אמר לו הרב שניאור קוטלר: 'תגיד לי, ואתה ניצלת?'. 'כן'. 'איפה אלוקים היה בשואה שהציל אותך? למה את זה אתה לא שואל? למה אתה שואל רק מה שחסר לך? למה אתה לא שואל על מה שיש לך? את זה אתה לא שואל! אלוקים היה בשואה והציל אותך! הנה, תראה!'

אתה שואל למה אתה עשיר ולמה מלא אנשים עניים? איפה אלוקים? אני לא מבין! איפה אלוקים? למה אלוקים לא מחלק את הכסף שלך בין מלא אנשים? למה רק לך יש מלא כסף והרבה אין להם? איפה אלוקים בתמונה? "

ישב איתו, דיבר איתו שעתים על אמונה וביטחון.

אחר כך אומר לו הרב שניאור קוטלר - 'תשמע, אני בשעתים האלו יכולתי ללכת לאסוף לפחות כמה מיליונים. ובאתי לפה לדבר איתך על אמונה - שיהיה לך זכות לתרום משהו לישיבה'.

אמר לו: 'בן אדם, שכנעת אותי!'. הלך, הביא פנקס צ'קים, רשם צ'ק - 50.50\$ דולר! זה הצ'ק שהוא רשם. לקח את הצ'ק ויצא.

בעל שו"ת רבבות אפרים' אומר לרב שניאור קוטלר: "אין לך מה לעשות! שעתים לבזבז על הבן אדם הזה בשביל 50 דולר! יכולנו כבר לעשות מיליונים!"

אמר לו הרב קוטלר - אתה צודק. אבל אני אספר לך - כשפרצה השואה, רבי אהרן קוטלר היה אחראי על הישיבה. הוא בא לבחורים של הישיבה ואמר להם: 'בורחים לרוסיה! פה באירופה אין מה להישאר, צריך לברוח לרוסיה!'

והרב אהרון קוטלר סיפר לי: 'אספתי את הבחורים, אספתי תרומות מאנשים, ויצאנו כולנו לכיוון רוסיה דרך פולין, הגענו לפולין - משם יצאים לרוסיה'.

הגענו ממש לגבול. אני אומר לבחורים: 'אני מצטער, מהלחץ שהיה לי שכחתי את התפילין שלי בישיבה! אני חייב לחזור לקחת את התפילין! אתם בינתיים תעברו את הגבול, אל תחכו לי'.

'הרב, אתה לא יכול לחזור!' אמרו לי. 'אתה לא יכול לחזור! סכנת נפשות!' אמרתי: 'אני חייב לחזור!'

חזרתי. הבחורים כבר עברו את הגבול, ניצלו. ואני חזרתי, הלכתי, מצאתי את התפילין וחזרתי בחזרה. אבל כבר לא הייתי יכול לעבור את הגבול.

איפה אני אתאכסן? איפה אני אשן בלילה? עברתי בין הבתים, ראיתי בית עם מזוזה. אמרתי: 'פה מזוזה - יש פה איזה יהודי' דפקתי בדלת: 'אפשר לישון אצלך בלילה?'. 'כן, אתה יכול לישון בלילה'.

הלכתי לישון. התעוררתי בבוקר, אין איפה להתפלל, התפללתי ביחידות - והנחתי תפילין. שואל אותי היהודי: 'תגיד לי, מה זה הדבר הזה על הראש שלך?'. אמרתי לו: 'מה, אתה יהודי?'. 'כן, אני יהודי'. 'אתה לא יודע מה זה?' הסברתי לו: 'זה תפילין'. 'מה יש בזה?' הסברתי לו הכל.

'אתה רוצה להניח תפילין?'. 'כן, אני רוצה להניח'.

הנחתי לו תפילין, אמרתי לו: 'תקרא קריאת שמע'. והוא קרא קריאת שמע."

[כל זה מספר הרב אהרון קוטלר לבן שלו רבי שניאור קוטלר].

"בבוקר הוא נתן לי משהו לאכול - אכלתי פירות וירקות אצלו - ויצאתי. עברתי את